

УДК 336.12:336.2.07+339.(575.3)

Ходжаева Д.Б.

Інститут підприємництва та сервісу

ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА І ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У статті розглядаються питання про принципи оподаткування, дохідної та видаткової частини бюджету, де оподаткування є одним з найважливіших елементів непрямого регулювання ринку праці. Про вдосконалення податкової системи Республіки, створення сприятливого інвестиційного клімату та захисту вітчизняних товаровиробників.

Ключові слова: державне регулювання, перехідна економіка, бюджет, податок, принципи, адаптація.

Hodzhaeva D.

FISCAL POLICY AND ECONOMIC POTENTIAL

In article questions of the principles of the taxation, profitable and account part of the budget where the taxation is one of the most important elements of indirect regulation of a labor market are considered. About improvement of tax system of the republic, creation of favorable investment climate and protection of domestic producers.

Keywords: government regulation, transition economy, the budget, the tax principles, adaptation.

Ходжаева Д.Б.

НАЛОГОВО-БЮДЖЕТНАЯ ПОЛИТИКА И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ

В статье рассматриваются вопросы о принципах налогообложения, доходной и расходной части бюджета, где налогообложения является одним из важнейших элементов косвенного регулирования рынка труда. О совершенствовании налоговой системы республики, создания благоприятного инвестиционного климата и защиты отечественных товаропроизводителей.

Ключевые слова: государственное регулирование, переходная экономика, бюджет, налог, принципы, адаптация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковим та практичним завданням. При оподаткуванні в розвинених країнах і країнах СНД використовуються наступні основні

Ходжаева Д.Б.

його принципи: однократність, однокланковість обкладення, справедливість і зручність, принципи економічності, стабільності і стійкості податків

Принцип горизонтальної справедливості передбачає, що платники, що знаходяться в рівному економічному стані, повинні знаходитися і в рівній податковій позиції, тобто кожен повинен виплачувати податок однакової величини. Принцип платоспроможності – податки мають бути розподілені між всіма громадянами в однакової відповідності. Згідно з принципом вертикальної справедливості, особи, які знаходяться і в нерівному положенні, повинні знаходитися і в нерівній податковій позиції. Іншими словами, хто отримує більше від держави тих або інших благ, той повинен більше платити у вигляді податків (принцип вигод). Проте наскільки справедливий принцип вигод, залежить від того, на що витрачаються державні кошти, отримані через податки.

Класичний принцип справедливості вказує на те, що при пропорційному обкладенні спроможніший платник платить як податки більшу частку своїх доходів, ніж менш спроможний платник. Це не стимулює економіку пропозиції. У зв'язку з цим податок має бути більш нейтральним. На наш погляд, окрім вищезгаданих принципів оподаткування, важливими представляються також наступні принципи: необтяжливості, доступності, територіальності і резидентності. Відмінність принципу справедливості від принципу необтяжливості полягає в тому, що справедливість може розумітися і як високий рівень соціальних податків, і як прогресивна шкала для прибуткового податку. Принцип доступності, на нашу думку, означає можливість сплати податку. Резидентність означає, що доходи, отримані платником податків на території даної країни і за кордоном, оподатковуються. Можна погодитися з думкою про те, що принцип територіальності означає вилучення податків лише з доходів, отриманих на території даної країни[1].

Потужну дію на економічну динаміку створюють не лише витратні, але і прибуткові механізми бюджету. При цьому податки утворюють основну долю прибуткової частини державної і місцевих бюджетів. Звідси слідує пріоритетна увага будь-якої держави до формування податкової системи і податкової політики. Величина податкової ставки і загальна маса ресурсів, що вилучаються до держбюджету, мають безпосередній вплив на динаміку соціального і економічного розвитку суспільства.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податок - це кошти, що примусово вилучаються державною або місцевою владами з фізичних і юридичних осіб, необхідні для здійснення державою своїх функцій. Ці збори проводяться на основі державного законодавства.

Використання податків як інструмент централізованої дії на економічний розвиток держави має тривалу історію. Перший грошовий загальний податок на громадян був введений ще в Римській імперії в II ст. н.е.

У міру розвитку обміну і економічної цивілізації грошові податки витісняють інших платежі, у тому числі натуральний, і стають пануючими.

У сучасних умовах податки виконують дві основні функції: фінансову і економічну. Фінансова функція є основною. Використовуючи її, держава формує грошові фонди. Економічна функція передбачає використання податків як інструмент перерозподілу національного доходу, зацікавленості виробників і підприємців в розвитку різноманітних видів діяльності по виробництву товарів і послуг. Використовуючи цю функцію податків, держава впливає на реальний процес виробництва і інвестування капітальних вкладень.

Стягування податків ґрунтується на використанні різних ставок. Розрізняють наступні види ставок. Тверді ставки встановлюються в абсолютній сумі на одиницю обкладання незалежно від розміру доходу. Пропорційні ставки діють в однаковому процентному відношенні до об'єкту оподаткування без врахування диференціації його величини. Прогресивні ставки передбачають прогресивне підвищення ставки податку у міру зростання доходу. Цей вид ставок служить інструментом вилучення коштів в осіб, що отримують великі доходи.

Регресивні ставки передбачають зниження податку у міру зростання доходу. Ці ставки найбільш вигідні особам, що мають великі доходи, і найбільш обтяжливі для фізичних і юридичних осіб, що володіють незначними доходами.

По платоспроможності і методу стягування податки діляться на прямі і непрямі. Прямі податки безпосередньо сплачуються конкретним платником. Як правило, вони прямо пропорційні платоспроможності.

Непрямі податки - це обов'язкові платежі, включені в ціну товару

або послуг. Значну частину їх утворюють акцизи.

По використанню податки діляться на загальні, такі, що поступають в загальну прибуткову частину бюджету, і спеціальні (цільові). Вони використовуються чітко на певну ціль. Це податки, наприклад, на продаж бензину, палива, змащувальних мастил і ін.

Відповідно до державного ладу і бюджетної структури податки діляться на державні і місцеві.

Сукупність стягуваних в державі податків, зборів, мит і інших платежів, а також і методів їх побудови утворює податкову систему. У ній встановлюється конкретні методи побудови і стягнення податків.

Принципи, яким повинна відповідати податкова система, були сформульовані ще А. Смітом і включали принципи нейтральності, справедливості і простоти розрахунку [2]. Ці принципи не втратили свого значення і до теперішнього часу.

Нейтральність податкової системи полягає в забезпеченні рівних податкових стандартів для рівних платників податків. На жаль, в країнах з перехідною економікою цієї нейтральності практично не дотримується. Широка диференціація податків, різноманітність пільг галузям і фірмам дискредитують суспільство і підривають економічну стабільність.

Оподаткування є одним з найважливіших елементів непрямого регулювання ринку праці. У Республіці Таджикистан існуюча система оподаткування, з позиції вимог формування ефективного ринку праці, в принципі не викликає особливих нарікань.

Податкова система, побудована з врахуванням податкових пільг і раціональних податкових ставок, забезпечує дію стимулюючої функції розвитку виробництва і збільшення податкової бази. Навпаки, не виправдане збільшення ставок створює умови зниження обсягів виробництва і ухиляння від сплати податків.

Підвищення або пониження податкових ставок створює гальмівну або стимулюючу дію на динаміку інвестицій.

Податкова система Таджикистану, як і будь-якої держави за своєю суттю не статична, а доволі динамічна. Це пов'язано зі зміною економічної кон'юнктури, цілей і завдань економічного зростання. Таким чином, Таджикистан, переходячи до ринкових стосунків, упровадив у себе податкову систему, співставну з системами в інших розвинених країнах при збереженні деяких специфічних національно-історичних особливостей.

Після прийняття Податкового кодексу в республіці робота по

подальшому вдосконаленню діючої податкової системи продовжувалася. За 1999- 2004 рр. практично ставки всіх видів податків були понижені: ПДВ - з 28 до 20%; податок на прибуток - з 40 до 30 %; соціальний з податок - з 30 до 25 %; акцизи - в 2 рази ; податок з суб'єктів малого підприємництва - з 10 до 5% і так далі. За цей період було дещо знижений податковий тягар банків: ставка податку на прибуток банків знизилася з 55 % у 1994 р. до 30% в 1999г., їм були надані додаткові пільги по цьому податку (вирахування відрахувань до страхових фондів, залік витрат на обчислювальну техніку і ін.)

Все це створювало певні передумови для розвитку підприємництва і розширення податкової бази, що знайшло своє віддзеркалення в підвищенні темпів економічного зростання і в зростанні податкових надходжень до бюджету. Якщо в 1997 р. приріст валового внутрішнього продукту (ВВП) склав всього лише 1,7 %, то в 1999-2004 рр. щорічний приріст був в межах 8,3-10,6 %. Загальний об'єм ВВП в цінах 2003 р. збільшився з 3303,6 млн. сомон в 1999 р. до 6157,5 млн. сомон в 2004 р., тобто в 1,9 разів. За цей період податкові надходження до бюджету збільшилися з 139,4 до 1016 млн. сомон, або в 7,1 рази.

Висновки. В результаті послідовного проведення ринкових перетворень національна економіка Таджикистану за останні роки зазнала істотні зміни і перетворюється на змішану економіку, якій характерні різноманіття форм власності і форм господарювання при провідній ролі приватного сектора, поєднання ринкових державних регуляторів соціально-економічних процесів, соціальна спрямованість, висока ефективність і відвертість зовнішньому світу. Якщо виходити з принципу, що податкова система має бути адекватна загальній економічній системі, то очевидна необхідність подальшого вдосконалення податкової системи, що діє, і формування нової податкової політики, що відповідає цілям і завданням соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах.

Вдосконалення існуючої системи оподаткування Таджикистану повинне здійснюватися у напрямі зниження податкового тягара, забезпечення соціальної справедливості, створення сприятливого інвестиційного клімату і захисту вітчизняних товаровиробників.

Податкова система, що існує в Таджикистані, неповністю раціональна. Ми вважаємо, що необхідно змінити бюджетно-податкову політику з переважно фіскальної на переважно стимулюючу

попит і пропозицію. Збалансованість регалій і доменів також порушена. На нашу думку, в існуючій податковій системі Таджикистану роль регулюючої функції занижена, а фіскальної значно завищена.

Стимулююча дія податкових важелів (пільг, диференційованих ставок, формування бази оподаткування і ін.) є інструментом податково-бюджетного регулювання економіки і товаровиробника, який забезпечує випуск конкурентоздатної експортної продукції.

Додаткові заходи щодо залучення фінансових ресурсів до держбюджету за рахунок розширення бази оподаткування, збільшення ставок, зниження пільг, розширення кола платників і посилення репресій, як показує практика, малоефективні. Деякі виробничі підприємств реально платять 7 видів податків. Від інших, як правило, вони легально і нелегально ухиляються. Наприклад: податок з продажів обходять оформленням через оптові продажі перерахуванням, податок з прибутку - шляхом завищення витрат і так далі. Задля уникнення таких випадків, діюча податково-бюджетна система повинна мати більш стимулюючий характер.

Податково-бюджетна політика має бути направлена на вирівнювання економічних умов регіонів країни шляхом формування умов, організації і використання економічного потенціалу. Ця політика держави може ґрунтуватися також на системі податкових пільг або цільових бюджетних кредитів.

1. Менеджмент (Современный российский университет). Учебник./ Под редк. Ф.М. Русинова и М.Л.Разу.- М.,2000.- С. 384
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Соцэкгиз, 1935. С 341-343
3. Рахимов Р.К. «К вопросу о финансово-кредитных рычагах развития экономики Таджикистана // Экономика Таджикистана: стратегия развития. – Душанбе: - 2005.- № 2. – С. 56.
4. Назаров Т.Н. Таджикистан: экономика, политика, международное сотрудничество. - Душанбе 2001. – С. 12-13.
5. Ковалев В.В. Финансы. – М.: Финансы и статистика, 2001. - С. 135.